

Ümarlaud Eesti maavarade (loodusvarade) keskuse või muuseumi või maja küsimuses

Protokoll

Eesti Geoloogiakeskus, Tallinn

23. jaanuar 2014

Algus kell 14.00, lõpp kell 17.00

Osalejad (16 esindajat): **Aivar Allikmaa** (OÜ Lossikivi), **Jelena Derbneva** (AS Viru Keemia Grupp), **Rein Einasto** (MTÜ Eesti Paeliit), **Priit Erm** (MTÜ Eesti Turbamuuseum), **Rutt Hints** (TTÜ Geoloogia Instituut), **Mare Isakar** (TÜ Loodusmuuseumi geoloogiamuuseum), **Katrin Kaljuläte** (OÜ Eesti Geoloogiakeskus), **Kalev Kaljuste** (Tootsi vallavanem, MTÜ Roheline Jõemaa juhatuse (Leader) liige, MTÜ Eesti Turbamuuseum juhatuse liige), **Enn Käiss** (SA Kohtla Kaevanduspark), **Ivo Paalits** (TÜ Loodusmuuseumi geoloogiamuuseum), **Helle Perens** (MTÜ Eesti Paeliit), **Rein Perens** (OÜ Eesti Geoloogiakeskus), **Tatjana Puusepp** (MTÜ Eesti Turbamuuseum), **Anne Põldvere** (OÜ Eesti Geoloogiakeskus), **Kalle Suuroja** (OÜ Eesti Geoloogiakeskus), **Tõnis Saadre** (OÜ Eesti Geoloogiakeskus), **Ursula Toom** (TTÜ Geoloogia Instituut).

Ümarlaua päevakord:

1. Ühtse Eesti maavarade või maapõue keskuse loomise vajadusest ja reaalistest võimalustest (plussid ja miinused);
2. Koostöö variandid, kaasamistegevuse kavandamine (kontaktide loomine);
3. Tegevuskava kavandamine (ettevalmistavad tegevused, rahastamine, ekspositsioonide koostamise töörühmad jms).

Ümarlauda juhataas Anne Põldvere
Protokollis Katrin Kaljuläte

Anne Põldvere tutvustas ühtse Eesti maavarade või maapõue keskuse loomise vajadusest seoses **üha ebarealistlikumaks muutuva ettekujutusega majanduse osast inimeste elus**. Elanikonna valdav osa ei pea mõtlema, millest ja kuidas ehitatakse (elamud ja teedevõrk), kuidas tekib harjumuspärane infrastruktuur meie ümber, kust tuleb elekter, kuidas kujuneb rahuldav olme.

Realistliku pildi kadumine majandamisest on seotud ka üldise elukvaliteedi tõusuga. Selle põhjuseks võib pidada hariduses valitsevat humanitaarsuunda, mis on süvendanud elukauge maailmapildi kujunemist ja absolutistliku keskkonnahoiu propageerimist. Samas ei väsi inimesed nõudlemast euroopalikku elustiili, mille oluliseks eelduseks on ikkagi riigi majanduslik edukus. **Riigi majandust edendavad tegevused, sh ka maavarade kaevandamine, aga põhjustavad paljudes inimestes vastuseisu, mida saab seletada eelkõige asjatundmatusega.**

Eesti maavarade kasutamise seotud probleemid ja nendega seotud hirmud vajavad selgitamist. Olukorra muutmiseks tuleks ühendada jõud ja pakkuda avalikkusele võimalus kaasamõtleamiseks ja ühtlasi ka põhjendamatutest hirmudest vabanemiseks. Teabe jagamisega on kiire, sest lisaks tavakodanikele on hirmude surve all ka keskkonna-alaste küsimustega tegelevad ametnikud.

Võiksimel alustada teadmatusel likvideerimist oma **maavarade väärtustamisest**. Selleks sobib hästi Eesti Maavarade Keskmise (Maja või Muuseum) loomine, kus külastajad saavad loetud tundidega ülevaate kõigest maavaradest, nendega seotud probleemide sisust ja lisaks veel tubli annuse ideid (kontaktid, konsultatsiooni- ja ehituspartnerid) oma isikliku perekondliku majanduselu korraldamiseks. Ka kõige keskkonnatundlikumad inimesed tahavad elada tänapäevases majas ja omada korralikku teed selle juurde, nad kasutavad igapäevaselt vett ja suhtuvad positiivselt näiteks looduslikest ainetest lähtuvasse terviseprotseduuridesse.

Rõhutades maavarade (loodusvarade) muuseumi vajalikkust juhtis Põldvere tähelepanu sellele, et **Eestis puudub seni kõigi maavarade tutvustamise koht**. Arvestades ühiskonna huvi kaevandamisega seotud probleemide vastu, oleks selline väljapanek koos teabe jagamisega vägagi vajalik. Tulevase muuseumi või keskmise külastajatel on huvitav ja kasulik tutvuda maavarade ja nendest tehtud toodangu näidistega, keskkonnaprobleemidega kaevandamise ja tööstusliku tootmise etapis ning uurimislugude ja ajas muutuvate kasutusviisidega (sh tulevikuvisioonid). Vaid vähestel on ülevaate näiteks Eesti viimistluskivi kasutamisest ja erinevate kivimite töötlemisest. Viimistluskivist saaks vaieldamatult muuseumi või keskmise kauneim ekspositsioon ja mõistlik oleks kajastada ka põhjavee kasutamise ja kaitse põhitõdesid.

Maavarade eksponeerimise heaks näiteks on Kopenhaageni Ülikooli geoloogiamuuseum ja Peterburi Mäeinstituudi muuseum (õppetöö läbiviimise koht). MTÜ Eesti Geoloogia Selts plaanib kevadel, maikuu, väljasõitu Juuka kivikülla (600 km kaugusel Helsingist), kus asub Euroopa Liidu ja Tulikivi (Soome suurima viimistluskivi tootja) vahenditega loodud kivikeskus.

Eesti turbatööstuse briketivabriku hoonet iseloomustades kasutas Põldvere 2011. aastal EKA Muinsuskaitse- ja restaureerimise osakonna tellitud ekspordihinnangut:
ftp://195.80.111.130/pub/HTTP/XX_saj._arhitektuur/ekspordihinnangud/parnu/metsakula_tootsi_briketivabrik_A-10082/Tootsi%20briketivabriku%20ekspordihinnang.pdf

Kalev Kaljuste, Tatjana Puusepp, Priit Erm tutvustasid MTÜ Eesti Turbamuuseumi saamislugu, arengusuundi, koostööpartnerid ja andsid ülevaate muuseumile kuuluvate Tootsi turbavabriku hoonete ajaloolisest väärtusest ning praegusest seisukorrast.

MTÜ Eesti Turbamuuseumi pakub juba täna erinevatele sihtgruppidele vaba aja veetmiseks erinevaid võimalusi:

- füüsiline keskkond (hooned, rajatised, välis- ja siseküsimisloend, looduskeskkond, atraktsioonid)
- säästvaid ja läbi mõeldud kasutussagedusega tegevusi
- kohaliku kultuuri ja kogukonna positiivset esitlemist
- unikaalsust – identiteet, erinevus konkurentidest.

Üha enam suureneva nõudlusega elamuste järele, pakume välja uusi tooteid, mis täiendaksid külaliste seniseid kogemusi. Populaarsust koguvad seiklused, pärand ja kultuur. Vaba aja veetmisel pakume võimalust rohkem olla looduses ja koostöös ettevõtjatega kogeda põnevaid tegevusi.

MTÜ Eesti Turbamuuseumi **arengusih** on olla kõige komfortaablum organisatsioon pakumaks erinevaid vaba aja veetmise võimalusi külastaja soovide ja ootustest lähtuvalt, neid veidi isegi ületades. Lisaks **tuumikteenustele**, milleks on eelkõige turbamuuseum,

kujundlik briketi tootmine koos maavarade ekspositsioonidega, on plaaneeritud rabas leiduvate rabataimeliikide ja muude looduse elementide (herbaariumid) eksponeerimist.

Vabrikuhoone on väga ruumikas ja sihtgruppe arvestades on loomisel ka toetavad teenused:

- teadus-ja haridusteamaline kellatorn
- õpitubadena kohaliku elektrienergia tootmise ruumid
- oratoorium, aula ja kontserdisaal, seminari ruumid, katlaruum „kultuurikatlaks“
- seiklused lastele erinevatel teemadel (nt katakombid sõjamänguks, enese füüsilise vormi proovile panek)
- vabaõhu teemapark
- interaktiivsed tegevused
- mänguline töödes osalemine (looduses peetavad korilase tunnid, pikniku pidamise kohad looduses, õpperetked rabadesse: linnu- ja loomavaatlused, looduskaitse all olevate taimede kasv looduslikes tingimustes oma kasvukohas jne)
- liumägi sisetingimustes aastaringseks kasutuseks (suusatamine ja kelgutamine: *Ice Stadium*)
- rongisõidud (raudtee pikkus ~4 km),

Toetavad tegevused on:

- majutusvõimalused (spordisaal, ujula ja saun, hoiuruumiteenused)
- toitlustusasutused
- renditeenused
- koolitused
- õppereisid
- transport.

MTÜ Eesti Turbamuuseum tugevused ja võimalused

Ökoloogiline keskkond:

- ainulaadne asukoht (rikkalik taimeliikide poolest ja rändlindude pesitsemispaik, inimtegevusest taastuv loodus)
- jätkusuutliku arendustegevuse planeerimine: võimaluse tagamine tulevastele generatsioonidele.

Sotsiaalne keskkond:

- MTÜ professionaalsus
- sõbralik ja tulemustele orienteeritud meeskond
- traditsioonidega kokkuhoidev koostööle orienteeritud kogukond (võimalus teha kodukoha jaoks midagi head)
- asume MTÜ Roheline Jõemaa koostöökogu piirkonnas (annab võimaluse kasutada *Leader* rahasid)
- koostöö teiste muuseumitega
- ajalootundmisele ja turismi arendamisele keskendumine.

Majanduslik keskkond:

- heade eeldustega taristu olemasolu ja kompaktsus (on olemas kollektsioon briketitootmise aastate kohta, suur arhiiv asula sünniloo ja kasvu kohta)
- väga suured ruumid (~430 m² pinda maavarade ekspositsiooniks) ja atraktiivsed ekspositsioonipinnad pika ja auväärse ajaloo asukohas
- materiaalsete vahendite taotlemise võimalus vastavatest fondidest

- avaliku ja kolmanda sektori vahelise koostöö edendamine
- konkurentsivõime edendamine
- ürituste korraldamise kogemuse järjepidevus: aktiivsus laatade, näituste, pidustuste, tähtsündmuste, maakonna ja üleriigiliste spordivõistluste, noorte- ja lastelaagrite korraldamisel.

Me saame oma suures hoones ühendada ajaloo (koduloo), kunsti, teaduse ja tehnoloogia ning loodusväärtuste teemade tutvustamise erinevatele huvigruppidele!

Meie ohud ja nõrkused:

- majanduslik olukord, subjektiivsed tegurid
- briketivabriku hoone vajab mahukaid investeeringuid remonditöödeks ja muuseumi sisustamiseks (projektide pikaajalisuse oht)
- kohaliku valla väiksus (omaosaluse katmine). NB! Kohalike valdade ühinemine on jällegi päevakorras
- ekspositsioonide hoiutingimuste tagamine
- tööjõu valiku piiratus
- tegevusvaldkondade hooajalisus
- riiklik poliitika muuseumite suhtes ei ole soosiv
- ainult projektipõhine majandamine ei taga jätkusuutlikkust

Võimalikud MTÜ Eesti Turbamuuseum tegevuse arendamise tulemused:

- sümbioos säilitamisest, teadmiste jagamisest ja lõõgastumisest;
- ühiskonna eesmärkide tutvustamine ja väärtushinnangute kujundamine;
- strateegiline ja integreeritud (sotsiaalsete, majanduslike ja füüsiliste dimensioonid kaasaegne toimimine);

Tulevikus on plaanis rajada koguperekeskus, kus leiduks tegevust kõigile. Plaanis on tuulepargi rajamine ammendatud turbaaladel, hetkel käivad juba tuule mõõtmised. Rõhutati soodsat asukohta. Pärnusse 38 km ja rongiliikluse korrastumisel paraneb ka ühendus Tallinnaga. Läheduses on mitmed teised huvipakkuvad kohad – Soomaa rahvuspark, Tootsi suursoo, Kurgja talumuuseum, Pärnu rand.

Eesmärk on välja arendada Eesti mastaabis **multifunktsionaalne külastuskeskus**, kus tähtsal kohal on kogukonna kultuuripärandi säilitamine tulevastele põlvetele. Meie eesmärk on majanduslik kasu turismi sihtkoha toimimisest ning meid toetab kohalik kogukond, me edendame kultuuri, seega me kaitseme ja edendame Tootsis ehitatud pärandit ja looduslikku keskkonda ka edasi!

Enn Käiss vahendas koosolijatele oma kogemusi tänaseks 14 aastat tegutsenud Kohtla Kaevanduspargi rajamisest, majandamisest (rahastamine), kohaliku omavalitsuse võimalustest, hooldustöödest, uutest väljapanekutest, külastajate prognoosist, külastusaja planeerimise põhimõtetest ja üldse kogu projekti tasuvusest. Käiss pakkus välja tehnikamuuseumide ühendamise idee.

Jelena Derbeneva toetas maavarade muuseumi ideed ja rõhutas VKG igakülgset valmisolekut kaasa lüüa. VKG arvamus on: „Mida rohkem põlevkivist räägitakse, seda parem“. Eriti tähtis on inimestele tutvustada põlevkivi töötlemise tulemusel saadavaid tooteid, sest inimesed ei ole kursis, mida kõike sellest kivist saab. Ta tegi ümarlaual osalejatele ettepaneku korraldada

käesoleva aasta märtsis väljasõit Ojamaa kaevandusse, et tutvuda VKG tegemistega. [Ojamaa põlevkivikaevandus on Eesti esimene uus kaevandus, mis on rajatud peale taasiseseisvumist.]

Kokkuvõtte arutelust:

Mare Isakar: maavarde ekspositsioon on vajalik, et tutvustada geoloogiat ja Eesti maavarasid maast-madalast. Seoste loomine igapäevase heaolu ja maavarade (loodusvarade) vahel on tähtis. Praegu tegutsevates geoloogiamuuseumites ei ole ruumi maavarade jaoks. Eriti on vaja aidata õpetajaid neile süvendatud loodushariduse andmisel. Inimestele tuleb jagada teavet maavarade kasutamise ja kasulikkuse kohta. Seni korraldatud koolitused ainult kinnitavad seda.

Rein Einasto: oluline on kivimitöötlemise vahendite vajalikkus väljapaneku juures, ise tegemise võimalus. Meenete valmistamine. Kõigi kivimitöötlejate toodangu näidiste ruum – selline ühtne esitus praegu puudub. Tootsi turvas kui pärandkultuur? Einasto pakub Turbamuuseumile oma kivimite dublett-kollektsiooni.

Anne Põldvere rõhutab muusemi kompleksuse tähtsust (erinevate loodusvarade koosseksioneerimist) ja elanikkonna kaasamõtleamise ergutamise vajadust seoses euroopaliku elustiiliga. Hüdrogeoloogia probleemide esitamine muuseumis (animatsioon, maketid) on oluline. Paekivist tooteid saab tutvustada ka mujal kui muuseumis – näituste kompleksi kontserdipaikades ja teistes rohkelt külastatavates kohtades. Oluline on side tööstuse esindajatega, töötubade vajalikkus, aga ka meenete valmistamine ja müük. Sisuka ekspositsiooni loomise aluseks on kõigi osapoolte (geoloogid, mäeinsenerid, kaevandajad, tööstuse esindajad) koostöö ja firmadele võimaluse loomine oma toodangu esitlemiseks.

Kalev Kaljuste: Turbamuuseumi kindlatele üritustele keskendumine – kontserdid, etendused (lavastaja ja dramaturg Ivar Põllu on pärit Tootsist). Olemasolev euroremonditud endine kontorihoone sobib majutuse pakkumiseks. Ümbruskonnas on mitmed turismitalud, kellega saab koostööd teha. Reguleerida tuleb ka Pärnumaa huvikeskuste koostööd. Lavassaares on Eesti Muuseumraudtee, Järvakandis klaasimuuseum. Probleemide lahendamisele aitab kaasa transpordi korraldamine. Abi on ka elektri tootmise kombijaamast – väidetavalt Eestis ainus töötav.

Ümarlaual osalejaid kutsutakse maikuus Tootsit külastama, et tutvustada laiemale ringile olemasolevaid võimalusi – endist turbatööstuse hoonet, kuhu võiks tulla maavarade muuseum.

Rutt Hints soovib ideekavandile teha konkurss.

Helle Perens tutvustab üle-eestilist paekasutuse kaarti, mis võiks olla maavarade muuseumi üheks eksponaadiks ja paekasutuse teemalist näidist maakonna kohta. Selline tutvustus sobib arhitektidele, inseneridele ja teistele huvilistele.

Otsustati:

- külastada Ojamaa kaevandust (märts)
- külastada Tootsis asuvat turbamuuseumi ja Juuka kiviküla (mai)
- alustada spetsialistide kaasamist töögruppidesse, et koostada esialgsed maavarade eksponeerimise visioonid. Visioonid on vajalikud rahastamise taotlemiseks käesoleva aasta lõpus.